

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ТА ВИКЛЮЧНИХ ПРАВ АВТОРА

Б.М. Гоголь

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного та господарського права

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Навряд чи можна переоцінити значення авторського права для сучасного суспільства, адже воно покликано сприяти розвитку творчої діяльності шляхом закріплення виключних прав авторів та їх правонаступників на використання творів. Однак існування виключних прав авторів може призводити і до негативних наслідків, оскільки такі права обмежують можливість інших учасників правовідносин використовувати та поширювати інформацію, яка є результатом творчої діяльності, що може негативно позначитись на вільному обігу інформації та прогресі людства. Таким чином, існує певний конфлікт між інтересами авторів та їх правонаступників у монопольному використанні творів з одного боку, та інтересами всіх інших учасників цивільних правовідносин у вільному використанні та поширенні творів, з іншого. За таких умов існує потреба забезпечення балансу між інтересами авторів та інтересами суспільства у законодавстві України. Однак аналіз законодавства та практики його застосування свідчить, що такий баланс забезпечений не в повній мірі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем авторського права та правового регулювання інформаційних відносин присвячені праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема: І.Л. Бачило, О.А. Підпригори, О.В. Кохановської, А.П. Сергеева та інших. Однак вважаємо, що в наукових роботах було приділено недостатньо уваги проблемі співвідношення виключних майнових прав авторів та права на інформацію.

Метою статті є дослідження проблеми обмеження можливості особи вільно поширювати та використовувати інформацію внаслідок існування виключних прав авторів.

Основні результати дослідження. В наш час одним із пріоритетних напрямків діяльності держави є підтримка розвитку науки, літератури та мистецтва. Можна виділити кілька юридичних чинників, які сприяють такому розвитку. В першу чергу – це наявність у законодавстві прав особи вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію та юридичних гарантій її реалізації. Зазначені права досить часто поєднують в єдине суб'єктивне право – право на інформацію. Так, у ст. 302 Цивільного кодексу України [1] права вільно збирати зберігати, використовувати та поширювати інформацію включені до змісту права на інформацію. Таким же чином право на інформацію передбачено й у ст. 5 Закону України «Про інформацію» [2].

Зазначене суб'єктивне право цілком виправдано слід вважати одним із найважливіших особистих немайнових прав, оскільки від можливості вільної реалізації даного права залежить політичний, економічний культурний розвиток суспільства, реальність здійснення багатьох інших прав особи.

Також одним із важливих юридичних чинників, що сприяє розвитку науки та мистецтва, є інститут авторського права. Зазначений інститут спрямований на стимулювання творчої діяльності осіб шляхом закріплення виключних прав на використання твору. В законодавстві України виключне право на використання твору передбачено у ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3] та ст. 440 ЦК України. Виключне право на використання твору фактично наділяє монопольною можливістю авторів та їх правонаступників здійснювати різні дії щодо твору, позбавляючи всіх інших учасників цивільних правовідносин такої можливості. Існування вказаного монопольного права дозволяє авторам та їх правонаступникам отримувати плату за надання дозволів на використання результатів своєї творчої діяльності. Можливість отримати винагороду і є одним із стимулів для зайняття творчою діяльністю, адже переважна більшість людей буде затрачувати свій час, зусилля та кошти на створення твору лише у тому випадку, коли вони впевнені, що отримають винагороду за свою працю.

Твором у доктрині цивільного права прийнято вважати результат творчої праці, комплекс ідей, образів, поглядів тощо [5, с. 130]. Ми вважаємо, що твір, за своєю природою, є різновидом інформації, яка виникла в результаті творчої діяльності людини і набула певної об'єктивної форми.

Однак норми чинного законодавства України не дають однозначної відповіді на питання про те, чи можливо розглядати твір як різновид інформації.

Відповідно до ст. 200 ЦК України, інформацією є будь-які відомості та/або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Аналогічне визначення закріплено у ст. 1 Закону України «Про інформацію».

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [4], інформація – це відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості.

Зазначені нормативно-правові акти не містять визначення таких понять як «відомості» та «дані», тому в деяких випадках може бути важко з'ясувати, які нематеріальні блага слід відносити до інформації.

Вважаємо, що твір як нематеріальний результат можна розглядати як різновид відомостей чи даних і, відповідно, як вид інформації.

Виходячи з положення про те, що твір є різновидом інформації, виключні права на використання твору обмежують можливість усіх учасників цивільних правовідносин, окрім авторів та їх правонаступників, збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію, яка є результатом творчої діяльності. Тобто має місце певна конкуренція між правом на інформацію та виключними правами авторів.

Наділення авторів надто широкими за обсягом виключними правами може призвести до надмірної монополізації використання результатів творчої діяльності та значного обмеження обігу інформації у суспільстві. У такому разі виключні права не будуть сприяти розвитку науки та мистецтва, а навпаки будуть

гальмувати його. Щоб уникнути вказаних негативних явищ, у законодавстві України має бути забезпечений баланс між правом на інформацію та виключними авторськими правами.

Аналіз чинного законодавства в сфері авторського права дозволяє зробити висновок, що такий баланс забезпечується, зокрема, шляхом встановлення строку чинності майнових прав авторів. Після закінчення цього строку твір стає суспільним надбанням і може вільно використовуватись, що робить цю інформацію доступною для більш широкого кола осіб. Наявність розумного за тривалістю строку дії виключного права є важливим елементом у механізмі забезпечення балансу між інтересами авторів, їх правонаступників та суспільства.

З огляду на зазначене хочемо звернути увагу на те, що останнім часом у світі існує тенденція до збільшення строку чинності майнових прав авторів. Так, за останнє десятиріччя строк чинності майнових прав в Україні був продовжений з 50 років після смерті автора до 70 років після смерті автора. Так, відповідно до ст. 446 ЦК України строк чинності майнових прав на твір становить сімдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком смерті автора.

Нам видається сумнівною доцільність таких змін. Можна припустити, що такі дії законодавця викликані бажанням стимулювати осіб для зайняття творчою діяльністю шляхом збільшення строку дії їх майнових прав.

Однак, на нашу думку, для майбутнього автора не є принциповим 50 чи 70 років після смерті будуть чинними майнові права на його твір.

Також, важливою для забезпечення балансу між інтересами авторів та суспільства є передбачена у законодавстві можливість вільного використання творів без згоди автора у певних випадках. Такі випадки закріплені у ст. 444 ЦК України, ст. ст. 21-25 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Так, зокрема, твір може бути вільно, без згоди автора та інших осіб, та безоплатно використаний будь-якою особою:

- як цитата з правомірно опублікованого твору або як ілюстрація у виданнях, радіо- і телепередачах, фонограмах та відеограмах;
- для відтворення у судовому та адміністративному провадженні;
- відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою.

Вважаємо, що закріплений у законодавстві перелік способів вільного використання творів може бути розширено за рахунок включення до нього інших випадків використання твору без згоди автора, коли таке використання здійснюється з некомерційною метою. Такі зміни не призведуть до істотного обмеження прав авторів, натомість будуть сприяти обігу інформації та розвитку науки, освіти, культури.

Висновки. Підводячи підсумок аналізу співвідношення права на інформацію та виключних прав автора слід зазначити, що твір як об'єкт авторського права доцільно розглядати як різновид інформації. Виключні права на використання твору обмежують можливість здійснювати права вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію (право на інформацію). Необхідно забезпечити баланс між правом на інформацію та виключними правами автора

задля забезпечення розвитку літератури, науки та мистецтва. Такий баланс може бути забезпечений шляхом встановлення розумного строку чинності майнових прав автора та уточнення переліку випадків правомірного використання твору без згоди автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України в редакції від 11 липня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
4. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
5. Право інтелектуальної власності : підручник [для студ. вищих навч. закладів]; за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 624 с.

Гоголь Б.М. Співвідношення права на інформацію та виключних прав автора

У статті аналізуються теоретичні проблеми співвідношення права на інформацію та виключних прав, а також проблеми законодавчого забезпечення балансу між інтересами авторів та суспільства у вільному обігу інформації.

Ключові слова: інформація, право на інформацію, виключні права.

Гоголь Б.Н. Соотношение права на информацию и исключительных прав автора

В статье анализируются теоретические проблемы соотношения права на информацию и исключительных прав, а также проблемы законодательного обеспечения баланса интересов автора и общества в свободном обороте информации.

Ключевые слова: информация, право на информацию, исключительные права.

Gogol B. M. Correlation between the right to information and exclusive rights of an author

The article provides an analysis of the theoretical problems of correlation between the right to information and exclusive rights, as well as the issues of legislative provision for the balance between the interests of an author and society in free circulation of information.

Key words: information, right to information, exclusive rights.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2011.